

שנות ה-30, ולא שום עיר אחרת בעולם. מולדתה, מולדת השירה, שוכנת מעבר לגיי-אוגרפיה, מעבר לזמן, קיימת-ועומדת לעולם כאלטרנטיבה בלתי-אפשרית ובלתי-יריא-לית, כמין "מצב-טבע" כאוטי-הובסיאני. לא הופרדו עדיין בשיריה, בחלומותיה של לסקר-שילר השמיים מן הארץ. האדמה וגר-מי-השמיים מתמזגים זה בזה, אוהבים, אחר-זים זה בזה כבתפילה ארוטית:

אין יום ואין כוכב,
אינני מכירה שוב את העולם,
רק אותך—הכל שמיים.

(ע' 31)

האדמה-האשה שוכבת במאוזן כשפניה כלפי מעלה. פניה דבוקים בפני השמיים. השמיים הם הזכר המפרה. האדמה מצמיחה יערות וגנים שישמשו נקודות אחיזה, חיבור. האין אנו קוראים מיתוס כנעני עתיק?

אך פניך מחממים את עולמי
כל פריחה ממך תצא.

(ע' 30)

ומעיד המשורר הגרמני גוטפריד בן (בהק-דמתו מצטט עמיחי מדבריו על המשוררת): "...דמיונה מורחי, אך לשונה גרמנית". ואילו המשוררת טענה פעם בלהט כי שיריה "כתובים עברית". אין זאת אלא שלשון-הדיבור אינה לשון הדמיון, וזו אישית-אינ-טימית לגמרי. מיתית. מהו השיר? הריהו תפילת האדמה, תפילת הפריון הפרועה כטכס אינדיאני או כחגיגות לעשתורת.

באור ערביים אני נמקה
כבולה לעץ הבוקיצה—
לא אוכל שוב להיות
בלי משחק הקירקוף.

(ע' 23)

השמיים נענים בעל-כרחם כביכול—מפחד אותו שילוח-רסן ארצי שהוא השירה, זו המבקשת לה עולמות אסורים:

"תפילותי מבהילות אותך..."

(ע' 31)

ובדמיונה כותבת לסקר-שילר אפיזודות-אהבה מן התנ"ך. פירושה האישי, ההומאני לסיפורי רות ובעז, משה ויהושע, יעקב,

של הסימבוליזם והסוריאליזם, הרואות ברמ-בו את אביהן.

המסה "ז'. א. רמבו" (הכתובה במקורה אי-דיש) ותרגומי יצירותיו לעברית חדורים כמו רוח-שליחות, אשר רמבו עצמו, שמשאת חיו היתה "לשוב אל המזרח", אולי היה רואה בהם המשך לתורתו ולהשקפת-עולמו. המחברת מ. לוקר אינה חוסכת במקבילות לסימבוליזם של רמבו מן הפילוסופיה ומן המיסטיקה היהודיות; משלבת את הביור-גרפיה עם החזון—את מסכת היחסים עם ורלן בד-בבד עם "מכתבי החזוה" בהם מניח רמבו את היסודות ל"אמנות הטוטא-לית"—לצורך בלשון חדשה, אמנותית-טהו-רה, "הרמטית", שתפנה אל כל החושים בעת-ובעונה-אחת. המלה תהיה מפורקת ממשמעותה המקובלת, וכל שתביע יהיה "מצב-רוח".

השיר "האניה השיכורה" (ע' 52), שלכל הדעות הוא נחשב שיא יצירתו השירית של רמבו, תורגם למופת על-ידי א. מייטוס. תרגום ה"אילומינציות" וה"עונה בגיהנום" העשיר את האוצר המצומצם עדיין של תר-גומי השירה-בפרזה ביצירות של אחד מגאו-ניו של סוג ספרותי זה.

בירושלים של שנת 1973 נדפס בשפה העב-רית הקטע הבא מתוך ה"עונה בגיהנום":

"...הייתי צריך, פוחח שכמותי, לערוך מסע אל הארץ הקדושה; בראשי... תינ-רים... במבצרי ירושלים." (ע' 130)

או הקטע הבא מתוך "ילדות" (ע' 92):

"אני הקדוש המתפלל על הטראסה—כמו בעלי-החיים השקטים הרועים עד לימה של ארץ-ישראל..."

הספר, שיצא לאור סמוך לפני המלחמה, הוא מאורע רבי-משמעות בספרותנו.

אלזה לסקר-שילר

ה"מולדת" בשירי אלזה לסקר-שילר איננה עיר-מולדתה תיבון, אף לא ירושלים של

* אלזה לסקר-שילר: שירים; תרגום: יהו-דה עמיחי; הוצאת "עקד"; 63 עמ'.

מה שירצה. על כן אפשר בשירים אלה לרהט הכל : עשויים הם להתאים לכל מצב-רוח".

ברשימה זו, על המהדורה החדשה, איני רוצה לחזור על דברים שאמרתי בזמנו בשבת השירים במקום אחר אלא לחזור ולהדגיש כמה עיקרי דברים : זוהי שירה שבחלקה הטוב היא מופשטת, אך במובן החיובי של מושג זה ; היא מהוקצעת, נקיה וחסכנית ; היא ציורית, נתפסת במשמעותה האישית וה"מאומצת" אל עיני הקורא.

חמישה מוטיבים חוזרים בשירים ועושים אותם מיקשה אחת מבחינה תימטית : מוטיב היום והלילה—זמן שחור ולבן, עירום היום ועירפול הלילה ; מוטיב האור—הפופה מרוי-הו על העולם והאוצר בתוכו בהירות וצלי-לות אך גם "כחלחלות" מיסטית ; מוטיב האבן—סמלית לאדם וליצירתו, לעתים מור-נחת בתחתית הבאר, לעתים געה בחלל ומחפשת את גאולתה באור ; מוטיב עונות השנה—הקיץ המקביל לאור ומשמעויותיו, החורף הדומה ללילה ובו מתפוררות האב-נים—זמן של מחשבה והתפנמות.

ברשימה זו כדאי אולי לחזור על דברים של משורר ומבקר (חיים נגיד) שהעיר ברשימה ב"ידיעות אחרונות" ב-1969 כי עוול נעשה לו לדוד רוקח, שזכה לתשומת-לב רבה בחוץ-לארץ ותורגם ללשונות הרבה, וביש-אל זוכה הוא להישכח, פחות או יותר, בין קובץ לקובץ. שירים שנתפרסמו לאחרונה במוספים ספרותיים מלמדים, כמדומה, שקו-בץ חדש נוצר והולך, ואני מקווה כי יזכה לקוראים ולעיון אמיתי ואובייקטיבי.

מכמרות בטרם-שחר

"כל כך הרבה שנים אני טובעת / ולא צללתי עוד ! / ואם פלוני ימצא לבו לשי-אול : / איך פעמים כל-כך רבות / הצלחת לשמור נפשך מן הנחשול ?" — / הן לא

אסתר, יוסף : ככולן התפרצותה ודיפויה של הפראות, של ה"קוצרת הזרה" על-ידי "שומ-רי הלחם". בשיר "אסתר" מסתלף זכרה ה"אלילי" של המלכה הפראית בשיריהם של היהודים, עד שהוא קופא ככתובת אבן על "עמודי העזרה".

זרה היא בעולמה שלה, הלא-אותנטי. בשיר "געגועים הביתה" היא מכנה עצמה "מלכה חורגת", כמין איזבל טראגית הנדונה למות, רק כדי שלא לחזות בהסתלפות חלומה, בהתאכנות כל שהיה ראשוני, בשרי, פראי :

הירח הזקין

הלילה שוב לא יתעורר.

(ע' 61)

ותמונת החלום הכאוטי מתמוססת, מחווירה ונמחקת כאיקון עתיק. בכל כבר פרוש של-טונו של הזמן.

ב.צ.

ולא בא יום אחר

לפנינו מהדורה שניה, ערוכה-מחדש, של ספרו האחרון (התשיעי) של דוד רוקח, שיצא לפני כחמש שנים.

פרט להשמטת שיר קצר, ושינויים ספורים בתוך השירים עצמם, ההבדל העיקרי בין מהדורה ראשונה לשניה הוא בחלוקת השי-רים ובהכתרתם בשמות. שירים שהיו מיקשה אחת אך פוזרו על דפים עוקבים בודדים מופיעים בקובץ החדש בריכוז, והכותרת עושה למיקוד הנושא, להדגשת הענין. אולי נעשה הדבר בתגובה על בקרות שהו-פיעו בזמנו על ההוצאה הראשונה, ביניהן רשימתו העוקצנית של ראובן בן-יוסף, שקרא לה "עשה זאת בעצמך" ("דבר", 15 באוגוסט 1969) :

"לולא דובר בשירה ובציור הייתי מגדיר את דוד רוקח כאמן המופשט, שהרי אין נושאים בשיריו, או ליתר דיוק, כמו שב-עטיפת הספר, יוכל הקורא לראות בהם

* דורה טייטלבוים : מכמרות בטרם-שחר (שירים ופואמות); עברית : אברהם שלונ-סקי ; ספרית פועלים/שירה, 1973 ; 145 עמ'.

* דוד רוקח : ולא בא יום אחר (שירים) ; הוצאת "דגה", מהדורה ראשונה 1969, מה-דורה שניה (ערוכה מחדש), 1973 ; 49 עמ'.